

DEMOKRATIJA I LJUDSKA PRAVA
URODNJAVANJE/GENDER MAINSTREAMING

RODNO ODGOVORNA LOKALNA SAMOUPRAVA

Alatke i metode za urodnjavanje politika,
programa i projekata

Saša Gavrić
Sarajevo, decembar 2021.

Lokalna samouprava, gradovi i opštine, budući da predstavljaju nivo vlasti s kojim su građanke i građani u najneposrednijem kontaktu, jedan su od centralnih aktera unutar političkog sistema za ostvarivanje rodne ravnopravnosti.

Rodno odgovorna lokalna samouprava je moderna lokalna samouprava, koja odgovara na zahtjeve rodne ravnopravnosti i inkluzije demokratskog i egalitarnog društva.

Strukture, institucije, procedure, pravila i načini rada rodno odgovorne lokalne samouprave u fokus stavljaju različite potrebe i interese muškaraca i žena, djevojčica i dječaka, građanki i građana, ali i uposlenika i uposlenica lokalne vlasti, uklanjajući barijere za ravnopravno učešće žena i muškaraca u procesima donošenja odluka, te kao takvi služe kao pozitivan primjer široj zajednici.

DEMOKRATIJA I LJUDSKA PRAVA
URODNJAVANJE/GENDER MAINSTREAMING

RODNO ODGOVORNA LOKALNA SAMOUPRAVA

Alatke i metode za urodnjavanje politika,
programa i projekata

Saša Gavrić
Sarajevo, decembar 2021.

Sadržaj

	PREDGOVOR	2
1.	UVOD: ŠTA JE URODNJAVANJE ILI GENDER MAINSTREAMING?	3
2.	RODNO ODGOVORNA LOKALNA SAMOUPRAVA: STANDARDI I TERMINOLOGIJA	5
3.	DEŠET KORAKA ZA URODNJAVANJE OPŠTINA I GRADOVA U BOSNI I HERCEGOVINI	8
	Korak 1: Definisati rodnu ravnopravnost kao strateški prioritet i cilj	8
	Korak 2: Uspostaviti mehanizme za ostvarivanje rodne ravnopravnosti.....	9
	Korak 3: Širiti partnerstva sa organizacijama civilnog društva	10
	Korak 4: Osnovna obuka za rodnu ravnopravnost za sve	11
	Korak 5: Analizirati trenutno stanje	11
	Korak 6: Izraditi i sprovesti akcioni plan za rodnu ravnopravnost	12
	Korak 7: Rješavati ključna pitanja: nasilje i ekonomsku participaciju žena	13
	Korak 8: Postepeno prilagođavanje unutrašnjih propisa principima rodne ravnopravnosti	13
	Korak 9: Služiti kao uzor za promjene u zajednici	14
	Korak 10: Razmjenjivati dobre prakse unutar Bosne i Hercegovine i regionalno	14

PREDGOVOR

Postdejtonska Bosna i Hercegovina (BiH), u kompleksnom, asimetrično federalno uređenom političkom sistemu, postigla je veliki napredak kada govorimo o pravnom, političkom i institucionalnom okviru za unapređenje rodne ravnopravnosti. Uspostavljanjem institucionalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost početkom novog milenijuma, prvo gender centara Federacije i Republike Srpske, a kasnije i Agencije za ravnopravnost spolova pri Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice BiH, obezbijedeni su institucionalni temelji za daljnje zagovaranje i rodnu transformaciju na nivou države i entiteta. BiH je bila među prvim zemljama jugoistočne Evrope koja je usvojila Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH, na neki način, avangardni pravni okvir koji treba da vodi sve ostale pravne, političke i institucionalne mjere i postupke. Važno je naglasiti da sve ove promjene ne bi bile moguće da nije bilo udruženog, koordinisanog, a ponekad i paralelnog rada ženskog pokreta i organizacija civilnog društva, institucionalnih mehanizama, međunarodnih organizacija i međunarodnih političkih fondacija i instituta.

Sada kada je manje-više obezbijeden adekvatan pravni, politički i institucionalni okvir, vrijeme je da se fokusiramo na same procese, alatke, resurse, znanje i kapacitete koji će institucijama na svim nivoima vlasti i organizacijama civilnog društva olakšati rad u specifičnim oblastima u kojima i dalje prevladava neravnopravnost muškaraca i žena.

Tim povodom, Kancelarija Fondacije „Friedrich Ebert Stiftung“ u Bosni i Hercegovini je odlučila da pokrene izradu Gender Toolboxa, resursnog paketa alatki, metoda, uputstava i informacionih grafika koji bi trebali da olakšaju integrisanje rodne perspektive u dnevnom radu svih nas. Prvi dokumenat je objavljen u maju 2020. godine i predstavlja alatku rodna analiza (*gender analysis*).

Ovaj šesti dokumenat u nizu uvodi nas u alatku rodno odgovorne lokalne samouprave, ukazujući na značaj i mogućnosti urođnjavanja svih propisa, aktivnosti i procesa u opštinama i gradovima u oba entiteta, kao i u Brčko distriktu BiH, u skladu sa nadležnostima koje isti vrše.

Radujemo se vašoj povratnoj informaciji i prijedlozima na i-mejl: merima.ejubovic@fes.ba

1.

UVOD: ŠTA JE URODNJAVANJE ILI GENDER MAINSTREAMING?

U prvom dokumentu u okviru FES Gender Toolboxa uveli smo vas u strategiju **gender mainstreaminga ili urođnjavanja**. Ovdje ćemo se prisjetiti samo nekoliko ključnih odredaba.

Gender mainstreaming međunarodno je prihvaćen kao strategija za postizanje rodne ravnopravnosti. Gender mainstreaming podrazumijeva integraciju rodne perspektive u pripreme, izradu, sprovođenje, nadgledanje sprovođenja i evaluaciju politika, regulacionih mjera i finansijskih programa sa ciljem promocije ravnopravnosti muškaraca i žena i suzbijanja diskriminacije na osnovu roda i spola (EIGE, 2021a). Na ovaj način nas Evropski institut za rodnu ravnopravnost (EIGE), centralna institucija Evropske unije za ovu temu, na svojoj internetskoj stranici uvodi u gender mainstreaming.

Jednostavnim jezikom rečeno, gender mainstreaming su mjere, koraci i procesi koje primjenjujemo pri planiranju, sprovođenju i nadgledanju propisa, programa, projekata, aktivnosti i budžeta jedinica lokalne samouprave kako bismo imali podjednak uticaj i transformativni efekat na žene i muškarce, djevojčice i dječake, kao i sve različite društvene grupe među njima. Cilj urođnjavanja je da se zaustavi, svjesna ili nesvjesna, reprodukcija diskriminacije i neravnopravnosti prema ženama ili muškarcima.

Engleska sintagma **gender mainstreaming** različito se prevodi na bosanski, crnogorski, hrvatski i srpski jezik. U FES-ovom Gender Toolboxu koristimo termine **urođnjavanje** i **gender mainstreaming**. Na to smo se odlučili jer upotreba prefiksa "u" (urođnjavanje) na adekvatan način reflektuje prirodu gender mainstreaminga u smislu ulaženja rodne perspektive u politike i prakse, odnosno trajnog procesa koji zahtijeva vrijeme (Antonijević, 2018: 57–58). **Urođnjavanje** je relativno nova feministička strategija promjene, koja je prvi put uvedena 1995. godine na UN-ovoj Četvrtoj svjetskoj konferenciji žena u Pekingu, i to usvajanjem zaključaka u formi **Pekinske platforme za akciju**. Njen primarni cilj je smanjivanje i iskorjenjivanje rodni neravnopravnosti, prije svega putem državnog aparata. Otud je, kao strategija, urođnjavanje usko povezano sa institucionalizacijom i internacionalizacijom feminističke teorije i prakse (Antonijević, 2019).

Strateški interesi, a ne samo praktične potrebe žena, doprinijeli su tome da se pitanje rodne ravnopravnosti posmatra kao **dio svih politika u svim aspektima društvenog i ekonomskog života**, a ne kao izolovano žensko pitanje. Kao specifična strategija, urođnjavanje je uvedeno u zakonodavstvo Evropske unije preko Ugovora iz Amsterdama (1997), koji članom 3 obavezuje države članice da pitanja rodne ravnopravnosti dosljedno sprovedu u oblasti svih politika od značaja za Uniju (EIGE, 2021a).

SAZNAJ VIŠE: TERMINOLOGIJA RODNE RAVNOPRAVNOSTI

Sticanje ekspertize i znanja za rad na unapređenju rodne ravnopravnosti i urođnjavanja zahtijeva adekvatno poznavanje terminologije rodne ravnopravnosti. Od važnosti nisu samo definicije, nego i teorijski pristupi koji stoje iza određenog termina. Stoga predlažemo da konsultujete različite rječnike koji su navedeni u prilogu ovog dokumenta. Jedan od centralnih svakako je rječnik Evropskog instituta za rodnu ravnopravnost, dostupan na linku: <https://eige.europa.eu/thesaurus>. Rječnik je dostupan i na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku.

Pored toga, **Evropski institut za rodnu ravnopravnost** održava i jedan od najvažnijih **online portala na temu rodne ravnopravnosti**, urođnjavanja i alatki za urođnjavanje, koji nudi mnoštvo važnih resursa za sve nas.

Urođnjavanje se može razumjeti na dva načina: a) kao strateški i politički koncept promjene ili b) kao tehnički proces, sredstvo ili skup alatki za postizanje rodne ravnopravnosti i uključivanje rodne perspektive u programe, aktivnosti i procese. Razumijevanje, primjena i transformativni potencijal urođnjavanja zavisi upravo od toga da li se ono sagledava kao **političko sredstvo promjene** ili kao **uključivanje rodne perspektive u praktične politike**. U ovom uputstvu za primjenu rodne analize, **urođnjavanje shvatamo kao proces uključivanja rodne perspektive u praktične politike**.

SAZNAJ VIŠE:

**ISTORIJAT USPOSTAVLJANJA
INSTITUCIONALNIH MECHANIZAMA
I ZAKONSKOG OKVIRA ZA RODNU
RAVNOPRAVNOST U BIH**

Autorice Arijana Aganović, Edita Miftari i Marina Veličković u knjizi „1995–2015: Žene i politički život u postdejtonskoj Bosni i Hercegovini”, pregledom postojećih istraživanja i intervjuima sa akterkama iz ovog perioda, na slikovit način i hronološki uvođe nas u istorijat uspostavljanja institucionalnih mehanizama – kako je nastajalo i razvijano zakonodavstvo i kako su stvoreni temelji za gender mainstreaming u BiH. Link na knjigu možete pronaći u bibliografiji ove publikacije.

ili zajedno, sa ciljem da se oblikuju različiti programi, njihov cilj i svrha, pristup i sadržaj.

U ovom dokumentu predstavljamo jednu specifičnu alatku, a to je **rodno odgovorna lokalna samouprava**.

Različite organizacije primjenjuju **različite pristupe prema urođnjavanju i odnosu urođnjavanja prema drugim (feminističkim) strategijama promjene**. Evropska komisija se 1996. godine odlučila za **dualni pristup** (*dual approach*):

- integrisanje rodne perspektive u sve politike i sektore (tzv. urođnjavanje),
- sprovođenje posebnih mjera za osnaživanje i jačanje pozicije žena (*empowerment*) i za uklanjanje i prevenciju rodne neravnopravnosti (tzv. afirmativne mjere) (EIGE, 2021a).

Švedska agencija za međunarodnu razvojnu saradnju (SIDA) primjenjuje **trostruki pristup** (*three-track approach*), koji uvodi dijalog kao političko sredstvo za obezbjeđenje trajnosti i održivosti promjene:

- integrisanje rodne dimenzije u sve intervencije i aktivnosti (tzv. urođnjavanje),
- targetiranje specifičnih grupa ili problema kroz mjere osnaživanja i jačanja pozicije žena, tj. afirmativne mjere,
- dijalog s partnerima u međunarodnoj zajednici, vlastima i civilnim društvom, u vezi s rodnim pitanjima, sa ciljem obezbjeđenja političkih promjena (SIDA, 2015a).

Da sažmemo: urođnjavanje kao strategija podrazumijeva **dvije dimenzije** – uklanjanje neravnopravnosti u položaju žena ili muškaraca u kontekstu javne i privatne sfere i integrisanje rodne perspektive u sam sadržaj politika u različitim sektorima, uključujući promjene koje se odnose na stavove i ponašanje. **Da bi se postigli planirani rezultati**, neophodno je da se stvore **preduslovi** i da se primjenjuju **metode i alatke za urođnjavanje** (*tools*).

Metode i alatke za urođnjavanje od centralnog su značaja – nude jasna uputstva kako da se urođnjavanje primijeni u praksi. **Alatke za urođnjavanje**, poput rodne analize, rodnih revizija i procjena ili rodno odgovornog budžetiranja, instrumenti su koji se mogu koristiti odvojeno

2.

RODNO ODGOVORNA LOKALNA SAMOUPRAVA: STANDARDI I TERMINOLOGIJA

Rodna ravnopravnost predstavlja fundamentalno pravo za sve i od suštinskog je značaja za svaku demokratsku sredinu. Da bi ovo pravo bilo ostvareno, ono mora biti ne samo prepoznato s pravne strane, već i uspješno primijenjeno na sve aspekte političkog, ekonomskog, društvenog i kulturnog života. Uprkos naporima vlada, institucionalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost, organizacija civilnog društva i međunarodnih partnera, rodna ravnopravnost još uvijek nije ostvarena ni u jednom sektoru društvenog života. U praksi, žene i muškarci nemaju ista prava i mogućnosti. Društvene, političke, ekonomske i kulturne nejednakosti su i dalje prisutne – primjer za to su razlike u ekonomskoj participaciji, nejednaka zastupljenost u političkom životu, kao i rodno zasnovano nasilje nad ženama i nasilje u porodici.

Lokalna samouprava, gradovi i opštine, budući da predstavljaju nivo vlasti s kojim su građanke i građani u najneposrednijem kontaktu, jedan su od centralnih aktera unutar političkog sistema za ostvarivanje rodne ravnopravnosti. Oni su u poziciji da, kroz nadležnosti i saradnju sa najrazličitijim lokalnim akterima, preduzmu konkretne korake ka postizanju ravnopravnosti između žena i muškaraca.

Princip supsidijarnosti je od posebnog značaja za praktičnu primjenu prava na rodnu ravnopravnost. Ovaj princip se odnosi na sve nivoe vlasti – evropski, državni, entitetski, kantonalni ili lokalni. Iako se odgovornosti lokalnih vlasti razlikuju širom Evrope, zajedničko im je da mogu i moraju igrati pozitivnu ulogu u promociji ravnopravnosti u praksi i na taj način uticati na svakodnevni život svojih građanki i građana. Načela lokalne samouprave su takođe usko povezana s principom supsidijarnosti.

Povelja lokalne samouprave Savjeta Evrope iz 1985. godine, koju je ratifikovala i Bosna i Hercegovina, stavlja akcenat na „pravo i sposobnost lokalnih vlasti da u skladu sa zakonom regulišu i upravljaju znatnim dijelom javnih poslova u skladu sa interesom lokalnog stanovništva“. Sprovedenje i promovisanje prava na ravnopravnost mora da predstavlja srž ovog koncepta lokalne samouprave.

Savjet evropskih opština i regija, nezavisna organizacija lokalnih i regionalnih vlasti iz 60 država Evrope (i susjednih regiona), otišla je 2006. godine korak dalje, usvajanjem

Evropske povelje o ravnopravnosti žena i muškaraca na lokalnom nivou. Ova povelja, kao osnovne **polazne principe** ostvarivanja ravnopravnosti žena i muškaraca, ističe (Misija OEBS-a u Srbiji, 2010: 8):

- **ravnopravnost žena i muškaraca kao fundamentalno pravo** i obavezu lokalnih zajednica da primjenjuju ovo pravo u svim domenima svoje odgovornosti, kao i obavezu da eliminišu sve oblike direktne ili indirektno diskriminacije;
- prevazilaženje i **eliminisanje višestruke diskriminacije** i nepovoljnog položaja baziranog na rodnom razlikama, kao i razlikama u rasi, boji kože, etničkoj i društvenoj pripadnosti, genetskim karakteristikama, jeziku, vjeri ili ubjeđenjima, političkom ili drugom mišljenju, pripadnosti nacionalnoj manjini, imovini, rođenju, invaliditetu, dobi, seksualnoj orijentaciji ili društveno-ekonomskom statusu;
- jednake **mogućnosti učešća žena i muškaraca u procesima odlučivanja** kao preduslov za demokratsko društvo, što od lokalnih vlasti zahtijeva preduzimanje posebnih mjera i usvajanje potrebnih strategija u cilju promovisanja i postizanja podjednake zastupljenosti i učešća žena i muškaraca u svim sferama uprave;
- **eliminisanje rodni stereotipa** je od ključnog značaja za postizanje ravnopravnosti između žena i muškaraca. Lokalne vlasti moraju da podstiču eliminaciju stereotipa i prepreka na kojima se temelje nejednakosti u pogledu statusa žena i nejednako vrednovanje uloge žena i muškaraca u društvu;
- **uključivanje rodne perspektive u sve aktivnosti lokalne zajednice** (urodnjavanje) je uslov za postizanje ravnopravnosti žena i muškaraca. U skladu s tim, rodna ravnopravnost, posebno iskustvo žena na lokalnom nivou, uključujući i njihove životne i radne uslove, mora da bude analizirana i uzeta u obzir prilikom kreiranja strategija i odluka koje utiču na svakodnevni život lokalnog stanovništva;
- **akcioni planovi i programi i sredstva za njihovu realizaciju** su instrumenat za unapređivanje rodne

ravnopravnosti, ne samo na nivou centralne vlasti već i u lokalnim zajednicama. Zato se lokalnim zajednicama stavlja u zadatak usvajanje lokalnih akcionih planova za ostvarivanje ravnopravnosti žena i muškaraca i obezbjeđivanje finansijskih sredstava neophodnih za njihovo sprovođenje.

SAZNAJ VIŠE:

OPSERVATORIJUM SPROVOĐENJA EVROPSKE POVELJE O RAVNOPRAVNOSTI ŽENA I MUŠKARACA NA LOKALNOM NIVOU

Savez evropskih opština i regija, u okviru svoga rada na promociji rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou, održava informativni web-portal sa ciljem promocije najboljih praksi širom Evrope. Web-portal nudi informacije o gradovima koji su pristupili Povelji, predlaže praktične savjete kako se treba pristupiti sprovođenju Povelje, te predstavlja alatke za monitoring i samoprocjenu. Saznajte više na: <https://charter-equality.eu/>

Uzimajući gore navedeno u obzir, **rodno odgovornu lokalnu samoupravu definišemo** na sljedeći način:

Rodno odgovorna lokalna samouprava je moderna lokalna samouprava, koja odgovara na zahtjeve rodne ravnopravnosti i inkluzije i djeluje u cilju demokratskog i egalitarnog društva.

Strukture, institucije, procedure, pravila i načini rada rodno odgovorne lokalne samouprave u fokus stavljaju različite potrebe i interese muškaraca i žena, djevojčica i dječaka, građanki i građana, ali i uposlenika i uposlenica lokalne vlasti, uklanjajući barijere – supstancijalne, strukturalne ili kulturalne prirode – za ravnopravno učešće žena i muškaraca u procesima donošenja odluka, te kao takvi služe kao pozitivan primjer lokalnoj zajednici.

Rodno odgovorna lokalna samouprava osluškuje različite potrebe, reaguje na njih, te kroz svoj rad efikasno koristi resurse za promociju rodne ravnopravnosti.

Rodno odgovorna lokalna samouprava aktivno radi na postizanju balansiranja u zastupljenosti žena i muškaraca, na svim nivoima uprave.

Uloga opština i gradova u ostvarivanju rodne ravnopravnosti prepoznata je i u **Zakonu o ravnopravnosti spolova BiH**. Zakon, naime, definiše jasne obaveze za sve nivoe vlasti, pa i za opštine i gradove, a koje uključuju:

- **sprovođenje rodne analize** (vidi alatka broj 1 unutar FES-ovog Gender Toolboxa), sa ciljem analize stanja, tj. položaja spolova u određenoj oblasti društvenog, ekonomskog ili političkog života;
- **donošenje akcionih planova** radi postizanja ravnopravnosti spolova u svim oblastima;
- praćenje razvoja kroz prikupljanje i analizu **polno razvrstanih statistika**.

ZAKON O RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA BIH

ČLAN 8.

(1) **Posebne mjere** se uvode privremeno radi ostvarivanja stvarne ravnopravnosti spolova i ne smatraju se diskriminacijom, uključujući norme, kriterije ili prakse koje je moguće objektivno opravdati legitimnim ciljem, a moraju biti proporcionalne, primjerene i nužne.

(2) Nadležni državni, entitetski, kantonalni organi i **organi jedinica lokalne samouprave propisuju posebne mjere zakonima i drugim propisima, drugim aktima, politikama, strategijama i planovima** kojima se uređuju pojedina područja društvenog života.

ČLAN 24.

(1) Organi vlasti na državnom i entitetskom nivou, kantonalni organi i **organi jedinica lokalne samouprave**, pravne osobe sa javnim ovlaštenjima, pravne osobe u većinskom vlasništvu države, u okviru svojih nadležnosti, **dužni su poduzeti sve odgovarajuće i potrebne mjere** radi provođenja odredbi propisanih ovim Zakonom i Gender akcionim planom Bosne i Hercegovine, uključujući, ali ne ograničavajući se na:

donošenje programa mjera radi postizanja ravnopravnosti spolova u svim oblastima i na svim nivoima vlasti;

donošenje novih ili izmjenu i dopunu postojećih zakona i drugih propisa radi usklađivanja sa odredbama ovog Zakona i međunarodnim standardima za ravnopravnost spolova;

provođenje aktivnosti i mjera Gender akcionog plana Bosne i Hercegovine kroz redovne programe rada uz osiguranje budžetskih sredstava;

osiguranje prikupljanja, vođenja, analize i prikazivanja statističkih podataka razvrstanih po spolu.

(2) **Sastavni dio programa mjera** radi postizanja ravnopravnosti spolova u svim oblastima uključuje, ali se ne ograničava na:

analizu stanja spolova u određenoj oblasti;

implementaciju donesenih državnih politika kroz akcione planove za ravnopravnost spolova;

mjere za otklanjanje uočene neravnopravnosti spolova u određenoj oblasti.

Gender akcioni plan BiH za period 2018–2022. prepoznaje jedinice lokalne samouprave kao ravnopravne aktere, koji zajedno s kantonima, entitetima i institucijama na nivou BiH trebaju da sprovedu definisane prioritete sa ciljem unapređenja rodne ravnopravnosti u pojedinim oblastima društvenog, ekonomskog i političkog života.

SAZNAJ VIŠE:

PRIRUČNIK ZA OSTVARIVANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA NA LOKALNOM NIVOU

Gender centar Federacije BiH objavio je 2015. godine priručnik koji nudi praktične upute na koji način opštine i gradovi trebaju da a) uspostavlja institucionalne mehanizme za rodnu ravnopravnost, b) usklađuju svoje propise i akte sa standardima iz Zakona o ravnopravnosti spolova BiH i c) izrađuju i sprovedu akcione planove za unapređenje rodne ravnopravnosti. Priručnik je nastao u saradnji sa Misijom OEBS-a u BiH i dostupan je na linku: <https://www.osce.org/bs/bih/216641>

Da zaključimo: lokalna samouprava predstavlja nivo vlasti koji je najbliži građankama i građanima i kao takav igra veliku ulogu u unapređenju kvaliteta života, uključujući i ostvarivanje rodne ravnopravnosti. Opštine i gradovi imaju dobre mogućnosti ali i obavezu da u centar svoga rada pozicioniraju strateški cilj unapređenja rodne ravnopravnosti.

3.

DESET KORAKA ZA URODNJAVANJE OPŠTINA I GRADOVA U BOSNI I HERCEGOVINI

Urodnjavanje djelovanja jedinica lokalne samouprave je dugoročan proces koji zahtijeva političku volju, ekspertizu i posvećenost, spremnost na učenje i kritičko sagledavanje uspjeha i nedostataka. U okviru ovog dokumenta predlažemo **10 koraka** koji se mogu preduzeti kako bi opština ili grad postali rodno odgovorna lokalna samouprava.

KORAK 1: DEFINISATI RODNU RAVNOPRAVNOST KAO STRATEŠKI PRIORITET I CILJ

Unapređenje rodne ravnopravnosti zahtijeva svjesnu odluku političkog liderstva lokalne samouprave te sveobuhvatan i strateški pristup. Unaprijediti položaj žena u društvu, te ukloniti neravnopravnost muškaraca i žena u određenim oblastima u kojima su diskriminirani nije moguće bez **potpune posvećenosti** izabranog lokalnog predstavničkog tijela, (grado)načelnika/(grado)načelnice i opštine/gradske uprave.

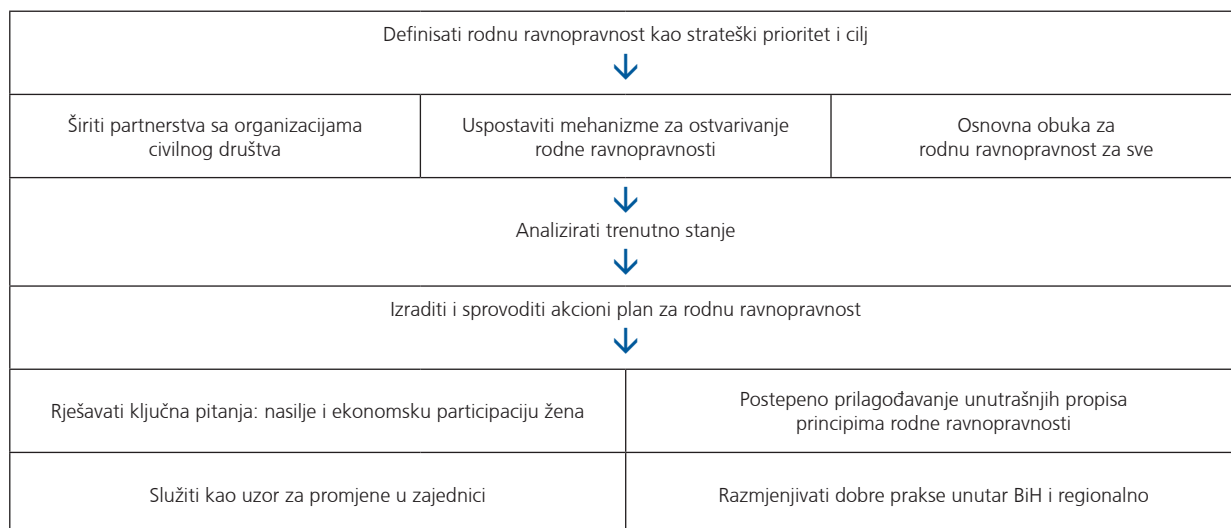
Opštine i gradovi mogu da definišu rodnu ravnopravnost kao **strateški prioritet** tako što će:

- svoju deklarativnu podršku izraziti kroz usvajanje Evropske povelje o ravnopravnosti žena i muškaraca na lokalnom nivou;

- deklarativnu podršku pretočiti u konkretnu viziju i misiju, kroz usvajanje Odluke o ostvarivanju rodne ravnopravnosti, po mogućnosti uz što širu saglasnost svih ključnih političkih stranaka i grupa zastupljenih u lokalnom predstavničkom tijelu;
- rodnu ravnopravnost proglasiti jednim od centralnih ciljeva opštinskog razvoja, npr., u okviru opštinske/gradske strategije razvoja ili slične i centralne javne politike.

Iako lokalnim vlastima i gradskoj/opštinskoj upravi neće uvijek biti jasno na koji način pitanje rodne ravnopravnosti može biti povezano sa raznim razvojnim temama, kao što su izgradnja saobraćajnica, javni prevoz ili vodosnabdijevanje, od velikog značaja na početku će biti **opšta otvorenost za razvijanje svijesti i učenje**. Međunarodne organizacije, organizacije koje okupljaju jedinice lokalne samouprave ili ženske nevladine organizacije mogu biti od velike pomoći na početku.

Grafički prikaz: 10 koraka za urodnjavanje opština i gradova

PRIMJER DOBRE PRAKSE:**ODLUKA O RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA U ORGANIMA LOKALNE SAMOUPRAVE OPŠTINE ŽITIŠTE, SRBIJA**

Pored odredaba koje su sadržane u statutu opštine Žitište, ova opština usvojila je i posebnu odluku koja definiše principe kada je riječ o ravnopravnosti spolova. Ova odluka obavezuje opštinu i njene organe da se staraju za polno balansirani sastav pri imenovanju skupštine opštine, opštinskih radnih tijela i komisija, opštinske uprave i opštinskih ustanova i preduzeća. Odluka dalje određuje obavezu da se princip ravnopravnosti spolova integriše i ostvaruje u svim oblastima u kojima se realizuju nadležnosti opštine Žitište. Nadalje, ovom odlukom se poseban značaj dodjeljuje opštinskoj komisiji za ostvarivanje rodne ravnopravnosti, koja učestvuje u donošenju ključnih dokumenata, uključujući i budžet opštine. Pročitajte cijelu odluku u publikaciji Misije OEBS-a u Srbiji (2010): *Mehanizmi za postizanje rodne ravnopravnost na lokalnom nivou.*

PREPORUKE ZA OPŠTINE I GRADOVE: RODNA RAVNOPRAVNOST KAO DIO OPŠTIH ODREDBA STATUTA

Odredba koja garantuje ravnopravnost žena i muškaraca, na načelnom nivou, može se uključiti u opšte odredbe statuta grada ili opštine. Ona može da glasi: „U okviru svojih nadležnosti, opština se stara o ostvarivanju ravnopravnosti žena i muškaraca na području opštine“. Pored toga, neophodno je da se urodni cijeli statut, o čemu će biti riječi kasnije.

KORAK 2: USPOSTAVITI MEHANIZME ZA OSTVARIVANJE RODNE RAVNOPRAVNOSTI

Kako bi se radilo na identifikovanju potreba a potom i na unapređenju rodne ravnopravnosti, od centralnog značaja je da u okviru jedinica lokalne samouprave postoje **posebni organi koji se staraju za koordinaciju i sprovođenje aktivnosti** – tzv. institucionalni mehanizmi za ostvarivanje rodne ravnopravnosti. Uzimajući u obzir strukturu i Ustavom određenu podjelu nadležnosti između različitih nivoa vlasti u BiH, donošenjem Zakona o ravnopravnosti spolova, Bosna i Hercegovina se odlučila da obezbijedi mrežu institucionalnih mehanizama za ravnopravnost spolova na svim nivoima vlasti.

OBAVEZA USPOSTAVLJANJA INSTITUCIONALNIH MEHANIZAMA UTVRĐENA JE ZAKONOM O RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA U BIH:

„Član 24(3): Nadležni zakonodavni, izvršni i organi uprave svih nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini obavezni su osnovati odgovarajuće institucionalne mehanizme za ravnopravnost spolova, koji će provoditi Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, koordinirati realizaciju programskih ciljeva iz Gender akcionog plana Bosne i Hercegovine i osigurati provedbu međunarodnih standarda u oblasti ravnopravnosti spolova.“

Danas institucionalni mehanizmi postoje na različitim nivoima vlasti, od opština i gradova, preko kantona, entiteta i, konačno, na nivou BiH. I dok su nadležnosti Agencije za ravnopravnost spolova BiH, Gender centra Vlade FBiH i Gender centra Vlade Republike Srpske definisani članovima 26 i 27 Zakona, institucionalni mehanizmi za ravnopravnost spolova u gradovima i opštinama nemaju detaljno određene obaveze. Ipak, mehanizmi se uspostavljaju u skladu sa nadležnostima baziranim na obavezama iz Zakona, a posebno na:

- sprovođenju Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, na lokalnom nivou,
- koordinisanju realizacije programskih ciljeva iz Gender akcionog plana Bosne i Hercegovine na lokalnom nivou, te
- obezbjeđenju sprovođenja međunarodnih standarda u oblasti ravnopravnosti spolova na lokalnom nivou.

Od velikog značaja je da se institucionalni mehanizmi uspostave i u okviru opštine/gradske uprave, ali i u okviru opštinskog/gradskog predstavničkog tijela, imajući na umu da lokalna izvršna vlast i predstavničko tijelo igraju različite uloge u lokalnoj samoupravi. Do sada, u praksi postoje sljedeći **podmodeli institucionalnih mehanizama** za ravnopravnost spolova:

Tabela: Modeli institucionalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost u opštinama i gradovima

Opštinska/gradska uprava	Skupština opštine/grada Gradsko/opštinsko vijeće
<ul style="list-style-type: none"> – Poslove koordiniše uposlenica/uposlenik, u okviru postojećeg sistematizovanog radnog mjesta (tzv. kontakt-osoba/ gender focal point); – posebno, sistematizovano radno mjesto – savjetnica/ savjetnik za rodnu ravnopravnost; – posebna upravna jedinica (kancelarija/odjeljenje) za ravnopravnost spolova; – postojeća upravna jedinica (kancelarija/odjeljenje) obavlja i poslove iz oblasti ravnopravnosti spolova, npr. Odjeljenja za društvene poslove; – stalno interresorno radno tijelo/radna grupa (npr. Savjet za ravnopravnost spolova), imenovano od strane (grado)načelnika/ (grado)načelnice. 	<ul style="list-style-type: none"> – Komisija za ravnopravnost spolova – Savjet za ravnopravnost spolova

Za koji od modela će se opština ili grad odlučiti zavisi od veličine i budžetskih mogućnosti opštine/grada. U malim opštinama, sa svega nekoliko uposlenih, nije jednostavno opravdati postojanje posebnog radnog mjesta, ali u većim

opštinama i naročito u gradovima preporuka je da se uspostavi posebno radno mjesto, a idealno i posebna kancelarija/odjeljenje za ravnopravnost spolova. Gradovi regionalni centri u BiH trebaju da služe kao primjer te stoga trebaju razmotriti uspostavljanje posebne kancelarije/odjeljenja za ravnopravnost spolova.

**PRIMJER DOBRE PRAKSE:
ALAT ZA SAMOPROCJENU LOKALNIH
MEHANIZAMA ZA RODNU RAVNOPRAVNOST**

Misija OEBS-a je podržala razvijanje praktične alatke za samoprocjenu lokalnih mehanizama. Ovaj priručnik alatka ima višestruku namjenu i treba da omogući lokalnim mehanizmima: procjenu trenutnih kapaciteta i prakse sa stanovišta održivog uvođenja rodne perspektive; mjerenje napretka – upoređivanje rezultata lokalnog mehanizma iz godine u godinu; upoređivanje kapaciteta i praksi lokalnog mehanizma sa drugim lokalnim mehanizmima; smjernice za unapređenje kapaciteta, djelovanja, rezultata i efekata aktivnosti, odnosno koje korake treba preduzeti u cilju unapređenja kapaciteta i aktivnosti; osnov za strateško planiranje kroz sagledavanje trenutnih nedostataka i prednosti u odnosu na najbolju praksu. Alatka je dostupna na linku: <https://media.genderhub.org.rs/2019/12/Alat-za-samo-procenu-mehanizama-za-rodnu-ravnopravnost.pdf>

Institucionalni mehanizmi u upravi i predstavničkom tijelu igraju različite uloge, a njihovo postojanje treba sistematizovati u okviru postojećih pravnih propisa, kao što su statut, sistematizacija radnih mjesta, pravilnici o unutrašnjoj organizaciji i druge slične odluke.

**KORAK 3:
ŠIRITI PARTNERSTVA SA
ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA**

Organizacije civilnog društva sa međunarodnim organizacijama su odigrale ključnu ulogu u promociji rodne ravnopravnosti u postdejtonskoj Bosni i Hercegovini. Organizacije civilnog društva su uspostavile servise, kao što su sigurne kuće u slučaju nasilja u porodici i nasilja nad ženama ili pravna i psihosocijalna savjetovališta. Bez njihovog zagovaranja, najvjerovatnije ne bi došlo ni do donošenja progresivnog zakonskog okvira, koji je usvojen u BiH.

Opštine i gradovi treba da prepoznaju organizacije civilnog društva kao svoje partnere u procesu unapređenja rodne ravnopravnosti. Pri tome se mogu **uspostavljati različiti oblici saradnje**, kao što su:

- saradnja sa NVO-ima koji djeluju na nivou države, entiteta ili regije, sa ciljem tehničke saradnje i podrške opštini/gradu u izradi lokalnih politika ili obuke personala;
- saradnja sa NVO-ima koji djeluju na nivou opštine/ grada, kao partnera za sprovođenje projekata i redovne konsultacije.

Organizacije civilnog društva često vrše različite usluge i servise za građanke i građane. Stoga, opštine i gradovi imaju obavezu da ih u okviru javnih budžeta finansijski i

Tijelo	Zadaci	Mandat	Saradnja
Savjetnica/savjetnik ili kancelarija/odjeljenje u okviru uprave	<ul style="list-style-type: none"> – stara se za opštu koordinaciju u okviru urođnjavanja; – razvija lokalne akcione planove za rodnu ravnopravnost; – savjetuje oko urođnjavanja ostalih politika i propisa; – organizuje redovne i raznolike obuke za personal; – blisko saraduje sa (grado) načelnikom/ (grado) načelnicom; – predvodi aktivnosti za promociju rodne ravnopravnosti; – saraduje sa organizacijama civilnog društva. 	Sistematizacija radnih mjesta Pravnik o unutrašnjoj organizaciji jedinice lokalne samouprave	Institucionalni mehanizmi na nivou države, entiteta i kantona Institucionalni mehanizmi u drugim opštinama/gradovima Međunarodne organizacije Organizacije civilnog društva (NVO) Lokalni i drugi mediji
Komisija za ravnopravnost spolova u okviru Skupštine/Vijeća	<ul style="list-style-type: none"> – ravnopravno sa ostalim komisijama djeluje u lokalnom predstavničkom tijelu; – vrši nadzor nad opštinskom upravom i posreduje između građanstva i uprave; – podržava savjetnicu/savjetnika ili kancelariju/odjeljenje u okviru uprave; – saraduje sa organizacijama civilnog društva. 	Statut Drugi akti skupštine/vijeća jedinice lokalne samouprave	Političke stranke Organizacije civilnog društva (NVO) Lokalni i drugi mediji

na drugi način podrže. Analiza trenutnog stanja (vidi korak 5) pokazaće u kojim oblastima postoje koje potrebe te, u skladu s tim, opština treba da podrži rad ovih organizacija.

PREPORUKE ZA OPŠTINE I GRADOVE: STRATEŠKI PRISTUP SARADNJI SA ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA

Opštine i gradovi mogu da preduzmu sljedeće korake sa ciljem strateške saradnje sa NVO-ima:

- uspostave bazu podataka svih organizacija civilnog društva, uključujući ženske organizacije;
- uključe organizacije civilnog društva u rad institucionalnih mehanizama kao stalne članove radnih tijela ili u svojstvu posmatrača;
- finansiraju organizacije koje vrše servise za građanke i građane, kao što su sigurne kuće;
- redovno konsultuju NVO-e u okviru izrade javnih politika;
- organizuju zajedničke skupove, događaje i kampanje.

PREPORUKE ZA OPŠTINE I GRADOVE: RAZVIJATI SARADNJU SA MREŽAMA ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA

U okviru Bosne i Hercegovine postoje različite mreže organizacija civilnog društva, kao što su Ženska mreža BiH (www.zenskamreza.ba), Sigurna mreža BiH (www.sigurnamreza.ba) i Mreža za izgradnju mira BiH (www.mreza-mira.net). Opštine i gradovi treba da koriste resurse ovih mreža, ali i da proaktivno saraduju sa njima.

KORAK 4: OSNOVNA OBUKA ZA RODNU RAVNOPRAVNOST ZA SVE

Sva postojeća istraživanja ukazuju na široku rasprostranjenost predrasuda i stereotipa kada su rodne uloge i odnosi između žena i muškaraca u pitanju. To nije karakteristika BiH ili država regiona nego cijelog svijeta. Stoga, svaki proces urođnjavanja na nivou lokalne samouprave mora da započne i konstantno uključuje podizanje svijesti i učenje o rodnoj ravnopravnosti. Učenje o rodnoj ravnopravnosti nije jednokratni čin, nego nešto što se kontinuirano treba njegovati u svakoj organizaciji, pa i u jedinicama lokalne samouprave.

Proces učenja može uključivati **sljedeće aktivnosti**:

- obavezna jedno-, dvo- ili trodnevna obuka za sve ili većinu uposlenika/uposlenica, sa ciljem podizanja svijesti, upoznavanja sa međunarodnim standardima i dobrim praksama, te tehnikama i alatima za urođnjavanje aktivnosti lokalne samouprave;
- obavezna jednodnevna obuka za sve članove/članice skupštine/vijeća jedinice lokalne samouprave, sa ciljem podizanja svijesti i upoznavanja sa njihovim obavezama;

- obavezna višednevna obuka za ključni personal uprave i članice/članove komisije za ravnopravnost spolova, sa ciljem podizanja svijesti, upoznavanja sa međunarodnim standardima i dobrim praksama, te mogućnostima kako da predvode procese urođnjavanja unutar jedinice lokalne samouprave.

Opštinska uprave može se odlučiti i za inovativne programe obuke, kao što su **programi mentorisanja**. Jedan vid programa mentorisanja može biti fokusiran na rukovodeći personal u upravi i skupštini/vijeću, sa ciljem individualne obuke i postavljanja ciljeva. Drugi vid programa mentorisanja su programi osnaživanja žena, gdje žene sa naprednim iskustvom rade na osnaživanju mlađih žena, podučavajući ih na osnovu sopstvenog iskustva.

U idealnom slučaju, opština/grad provodi obuke najmanje jednom godišnje, a one mogu da budu tematske prirode (nasilje nad ženama, ekonomsko osnaživanje, rodna ravnopravnost i obrazovanje). Za sprovođenje obuka, od centralnog značaja su NVO-i, institucionalni mehanizmi na nivou entiteta i države, kao i međunarodne vladine i nevladine organizacije.

KORAK 5: ANALIZIRATI TRENUTNO STANJE

PRIMJER DOBRE PRAKSE: PRIRUČNIK ZA UNAPREĐENJE KAPACITETA INSTITUCIONALNIH MEHANIZAMA NA LOKALNOM NIVOU

Eksperita Višnja Bačanović sa grupom saradnica izradila je 2016. godine priručnik sa 10 modula za unapređenje kapaciteta institucionalnih mehanizama. Priručnik pokriva sljedeće teme: osnovni pojmovi, rodno senzitivne politike na lokalnom nivou, javno zastupanje, rodna ravnopravnost i donošenje odluka, ekonomsko osnaživanje, rodna ravnopravnost i obrazovanje, rodna ravnopravnost i zdravlje, rodno zasnovano nasilje, rod i bezbjednost te rodni stereotipi i javno informisanje. Priručnik je dostupan na linku: <https://media.genderhub.org.rs/2016/10/Program-za-unapređivanje-kapaciteta-GEMova-na-lokalnom-nivou.pdf>

Svako urođnjavanje aktivnosti, projekata, programa, politika ili bilo kojeg drugog procesa ili propisa započinje analizom trenutnog stanja – tzv. rodnom analizom. Rodna analiza je kritička analiza ili istraživanje o tome kako razlike u rodnim ulogama, aktivnostima, potrebama, mogućnostima i pravima utiču na žene, muškarce, djevojčice i dječake u određenoj oblasti politike, situaciji ili kontekstu. **Rodna analiza**, kao alatka za urođnjavanje, nije samo alatka koja se zasniva na međunarodnoj praksi, nego je integrisana i u Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH, posebno u članovima 8 i 24. I opštine i gradovi imaju obavezu da je primjenjuju u svome radu.

SAZNAJ VIŠE:**EIGE ONLINE PLATFORMA O ALATKAMA I METODAMA ZA URODNJAVANJE**

Evropski institut za rodnu ravnopravnost razvio je jednu od najboljih online platformi kada je riječ o izgradnji kapaciteta i prikupljanju informacija vezanih za urodnjavanje i alatke i metode urodnjavanja. Za četrnaest alatki i metoda ova platforma nudi definicije, koncepte, priručnike, primjere pripreme i uputstva za daljnje čitanje. Saznajte više na linku: <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/methods-tools>.

Kako bi se jedinice lokalne samouprave detaljno upoznale s trenutnim stanjem rodne ravnopravnosti u različitim sektorima javnog i privatnog života, važno je da se sprovede detaljna analiza trenutnog stanja. Nju trebaju predvoditi stručnjakinje/stručnjaci, ali je tehnički treba sprovoditi personal opštinske/gradske uprave, uz saradnju sa članicama/članovima skupštine/vijeća grada/opštine i organizacija civilnog društva.

Sprovođenje rodne analize na lokalnom nivou sastoji se od **tri ključna koraka**:

- Sakupljanje raspoloživih podataka i informacija, uključujući statistike razvrstane po polu
- Otkrivanje rodnih razlika i uzroka rodne neravnopravnosti
- Donošenje zaključaka kao osnova za donošenje politika, programa i projekata (EIGE, 2021b)

FES-ov Gender Toolbox sadrži poseban dokument koji detaljno opisuje alatku „rodne analize“, te preporučujemo da se ona konsultuje.

SAZNAJ VIŠE:**UPUTSTVO ZA SPROVOĐENJE ANALIZE STANJA GENDER CENTRA FEDERACIJE BIH**

Već prethodno pomenuti *Priručnik za ostvarivanje ravnopravnosti spolova na lokalnom nivou* Gender centra Federacije BiH sadrži detaljan prijedlog kako opštine i gradovi treba da sprovedu analize stanja rodne ravnopravnosti po različitim sektorima. Priručnik je dostupan na linku: <https://www.osce.org/bs/bih/216641>

Rodna analiza treba da uključuje **analizu svih onih sektora** koji su od značaja za život muškaraca i žena: obrazovanje, zdravstvo, zapošljavanje, ekonomija i poljoprivreda, saobraćaj i transport, njega djece i starijih itd. Zaključci rodne analize se trebaju predstaviti u formi izvještaja. Izvještaj ujedno može da predstavlja integralni dio akcionog plana za rodnu ravnopravnost opštine/grada (vidi korak 6).

Rodna analiza je osnova za rodno senzitivno planiranje (*gender planning*). Rodna analiza može se obavljati i radi ocjene efekta (*gender impact assessment*) za vrijeme sprovođenja javne politike (*post-ante*), ali i u kontekstu

pripreme javnih politika (*ex-ante*). Ključno je da rodna analiza ne bude proces sam za sebe, nego samo početak procesa koji će rezultirati boljim razumijevanjem i sprovođenjem aktivnosti za uklanjanje identifikovanih problema.

KORAK 6: IZRADITI I SPROVODITI AKCIONI PLAN ZA RODNU RAVNOPRAVNOST

Pozitivne promjene u položaju muškaraca i žena neće doći same od sebe, nego one zahtijevaju aktivni i koordinisani angažman lokalnih vlasti. Izrada i sprovođenje višegodišnjih akcionih planova za rodnu ravnopravnost je zakonska obaveza. Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH obavezuje sve nivoe vlasti, pa i opštine i gradove, da izrađuju i sprovede tzv. **programe mjera**. Zakon ne definiše način ni oblik programa mjera, ali definiše osnovne elemente programa mjera, uključujući, ali se ne ograničavajući na:

- analizu stanja spolova u određenoj oblasti (korak 5);
- implementaciju državnih politika kroz akcione planove za ravnopravnost spolova;
- mjere za otklanjanje uočene neravnopravnosti spolova u određenoj oblasti.

Sa ciljem usmjerenog i koordinisanog djelovanja, Gender akcioni plan Bosne i Hercegovine je prepoznao značaj učesća jedinica lokalne samouprave u sprovođenju aktivnosti u svim oblastima. Lokalni akcioni planovi tako predstavljaju efikasan mehanizam sprovođenja ovih obaveza iz Gender akcionog plana BiH i Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH.

Usvajanjem akcionih planova za rodnu ravnopravnost:

- omogućava se sprovođenje mandata institucionalnog mehanizma za ravnopravnost spolova na lokalnom nivou, ali i svih drugih lokalnih službi;
- napori opštinske/gradske uprave, ali i nevladinih organizacija ka ostvarivanju ravnopravnosti spolova, postaju fokusirani na prioritete i resursi se usmjeravaju;
- stiče se osnova za praćenje ostvarenog i analizu efekata;
- daje se mogućnost lokalnom mehanizmu da razvija svoje kapacitete i doprinese rodno odgovornim politikama na lokalnom nivou.

Kako bi lokalni akcioni plan za rodnu ravnopravnost bio uspješan, važno je obezbijediti minimalno tri **preduslova**:

- političku podršku za njegovo sprovođenje, kroz redovno nagledanje i ocjenu napretka u sprovođenju, uz učešće (grado)načelnika/ce i skupštine/vijeća opštine/grada;
- adekvatne finansijske i ljudske resurse, koji će omogućiti sprovođenje pojedinačnih aktivnosti i

- usklađivanje akcionog plana sa drugim javnim politikama, kao što je lokalna strategija razvoja, sa ciljem koordinisanog a ne paralelnog djelovanja.

PREPORUKE ZA OPŠTINE I GRADOVE: PRIJEDLOG STRUKTURE AKCIONOG PLANA ZA RODNU RAVNOPRAVNOST

Opštine i gradovi mogu same da odluče na koji način će organizovati lokalni akcioni plan. Jedan od primjera strukture i sadržaja je sljedeći:

UVOD

- I.1. Metodologija izrade akcionog plana
- I.2. Lista konsultovanih institucija, organizacija i pojedinaca i pojedinki
- I.3. Cilj akcionog plana i odnos sa drugim razvojnim strategijama grada/opštine

Stanje ravnopravnosti spolova po oblastima

- II.1. Donošenje odluka
- II.2. Obrazovanje
- II.3. Socijalna zaštita
- II.4. Zdravstvena zaštita
- II.5. Zapošljavanje
- II.6. Nasilje nad ženama i diskriminacija

Strateški okvir i matrica logičkog okvira

Alatka broj 5 u okviru FES-ovog Gender Toolboxa posvećena je pitanju akcionih planova za rodnu ravnopravnost. Opštinama i gradovima predlažemo da je konsultuju pri izradi svoga akcionog plana.

KORAK 7: RJEŠAVATI KLJUČNA PITANJA: NASILJE I EKONOMSKU PARTICIPACIJU ŽENA

Neravnopravnost muškaraca i žena je prisutna u mnogim sektorima i oblastima javnog i privatnog života. Kroz akcione planove moguće je raditi na njihovom uklanjanju. Ipak, dvije oblasti su možda posebno važne, imajući na umu da uklanjanje neravnopravnosti u njima može da omogući učešće žena u svim ostalim sektorima javnog života. To su:

- nasilje nad ženama i porodično nasilje i
- ekonomsko osnaživanje žena.

Nasilje nad ženama je jedan od najrasprostranjenijih oblika kršenja ljudskih prava. Ono se pojavljuje u privatnoj i javnoj sferi, a počinioci su bliski članovi porodice ali i nepoznati članovi zajednice. Opštine i gradovi, u okviru svojih nadležnosti, trebaju da podrže djelovanje nevladinih

organizacija koje vode sigurne kuće, te da pružaju psihološku i pravnu pomoć. Opštine takođe mogu da pruže i socijalnu i ekonomsku podršku preživjelim nasilja.

Ekonomsko osnaživanje žena je druga važna oblast djelovanja. Žene su širom BiH manje ekonomski aktivne u odnosu na muškarce, a i kada rade, onda u većini slučajeva zarađuju manje od muškaraca. Stoga, kako bi bile u potpunosti samostalne u odnosu na ostale članove zajednice, žene je važno podržati kroz ekonomsko osnaživanje. Opštine i gradovi mogu da podrže posebne programe/projekte putem kojih će se omogućiti osnivanje ili jačanje postojećih preduzeća koje vode žene ili u kojim žene većinski djeluju.

KORAK 8: POSTEPENO PRILAGOĐAVANJE UNUTRAŠNJIH PROPISA PRINCIPIMA RODNE RAVNOPRAVNOSTI

Svaki pravni propis, pa i na nivou jedinica lokalne samouprave, ima rodnu dimenziju, a ona se ogleda u:

- **jeziku** koji se koristi, koji idealno treba da bude rodno senzitivniji, prepoznajući rodno specifične odredbe;
- rodno specifičnim **odredbama**, kao što su zabrana diskriminacije na osnovu spola i roda, ili upotreba rodnih kvota za različita tijela i
- **uticaju** koji određeni propis ima na različite grupe građana i građanki, a koji često nije jednak na muškarce i žene, a može biti i diskriminatoran, često prema ženama i djevojkama.

Stoga je veoma važno da jedinice lokalne samouprave kontinuirano rade na unapređenju i urođnjavanju svojih pravnih propisa. Proces promjene svakako treba početi usklađivanjem statuta opštine/grada, a kasnije treba da uključuje i izmjene pravilnika o radu skupština/vijeća gradova/opština, pravilnika o unutrašnjoj organizaciji gradske/opštinske uprave, sistematizacije radnih mjesta i drugih propisa.

Kada je riječ o **urođnjavanju u statutu grada/opštine**, moguće je primijeniti sljedeće rodno osjetljive izmjene:

- uvođenje rodne ravnopravnosti kao osnovnih principa u uvodne odredbe;
- uvođenje obaveze za sprovođenje rodne analize pri izradi novih pravnih propisa, javnih politika i projekata opštine, sa ciljem da se uklone mogući negativni efekti na određene grupe muškaraca ili žena, te tačno procijene efekti koje će određeni pravni propis ili javna politika imati na građane i građanke;
- uvođenje odredbe o minimalnoj zastupljenosti oba spola u organima i tijelima opštinske/gradske uprave i skupštine/vijeća grada/opštine, sa ciljem usklađivanja tih propisa sa odredbama iz Zakona o ravnopravnosti spolova BiH;

- uvođenje odredaba o zabrani svih oblika diskriminacije na osnovu spola i roda, a u skladu sa Zakonom o zabrani diskriminacije BiH.

PREPORUKE ZA OPŠTINE I GRADOVE: UVESTI RODNE KVOTE ZA SVA TIJELA I ORGANE OPŠTINE/GRADA

Ravnopravna zastupljenost žena i muškaraca u svim tijelima i organima vlasti na svim nivoima vlasti, pa i na nivou jedinica lokalne samouprave, pitanje je demokratičnosti i pravičnosti, ali i pravilnog korištenje postojećih resursa i znanja najkvalifikovanijih članica i članova jedne zajednice. Stoga, opštine i gradovi trebaju da demonstriraju svoju posvećenost rodnoj ravnopravnosti i kroz uvođenje rodne kvote. Ona se može definisati na različite načine, kao što su:

- uvođenje odredbe o minimalnoj zastupljenosti žena i muškaraca u kolektivnim tijelima/organima, kao što su komisije, odbori i radne grupe. U ovakvim tijelima treba garantovati minimalnu zastupljenost od 40% za muškarce i žene;
- uvođenje odredbe o obavezi da predsjednici i zamjenici različitih tijela, pa i skupština/vijeća gradova/opština, ne mogu biti istog spola. Ukoliko se izabere žena kao predsjedavajuća, onda njen zamjenik treba da bude muškarac i obrnuto.

KORAK 9: SLUŽITI KAO UZOR ZA PROMJENE U ZAJEDNICI

Opštinska/gradska uprava je često jedini direktno dostupni nivo vlasti te stoga igra veliku ulogu u promovisanju unapređenja rodne ravnopravnosti među građankama i građanima. Lokalna samouprava stoga mora da služi kao uzor široj zajednici, kao što su preduzeća, druge ustanove, škole, udruženja, lokalni mediji i ostale organizacije civilnog društva.

U tu svrhu, opštinska/gradska uprava može da razmotri sprovođenje neke od sljedećih aktivnosti:

- obilježavanje važnih dana za prava žena i rodnu ravnopravnost, u formi javnih skupova, uličnih akcija ili mini medijskih kampanja;
- održavanje godišnjih, tematskih sjednica skupštine/vijeća grada/opštine;
- dodjele godišnje nagrade za unapređenje rodne ravnopravnosti, u jednoj ili više kategorija, kojima će se simbolično nagraditi pojedinci, ustanove ili preduzeća za pozitivne prakse;

Imajući na umu da muškarci često dominiraju u političkom životu, od centralnog značaja je da muškarci budu uključeni u ove aktivnosti. Pri tome, neophodno je da se izbjegavaju aktivnosti koje imaju samo ceremonijalni karakter – dodjela cvijeća za Osmi mart – te da se fokus stavi na aktivnosti koje ukazuju na pozitivne prakse u promjeni rodni odnosa i borbe protiv rodni stereotipa.

PRIMJER DOBRE PRAKSE: VODIČ ZA UPOTREBU RODNO OSJETLJIVOG JEZIKA U JAVNOJ UPRAVI

Misija OEBS-a u Srbiji objavila je 2019. godine *Vodič za upotrebu rodno osjetljivog jezika u javnoj upravi*. Iako se ovdje radi o simboličnom koraku kada je unapređivanje rodne ravnopravnosti u pitanju, upotreba rodno osjetljivog jezika itekako predstavlja odličan način da se demonstrira potpuna posvećenost unapređivanju rodne ravnopravnosti. Na početku će upotreba određenih rodno senzitivnih termina predstavljati izazov, ali, kao i svaka promjena u jeziku, nakon nekog vremena, novi termini postaće svakodnevnica. Bitna je samo spremnost. Pogledajte vodič na: <https://www.osce.org/sr/mission-to-serbia/454309>

KORAK 10: RAZMJENJIVATI DOBRE PRAKSE UNUTAR BOSNE I HERCEGOVINE I REGIONALNO

Zagovaranje i unapređivanje rodne ravnopravnosti je dugoročan i ambiciozan proces, koji zahtijeva kontinuirano učenje i razmjenu iskustava – dobrih praksi ali i grešaka i prepreka. Opštine i gradovi trebaju da iskoriste postojeće okvire za saradnju i razmjenu, kao što su entitetski savezi opština i gradova, ali i opštine/gradovi partneri u inostranstvu, sa ciljem da razmjenjuju dobre prakse. Oni mogu da posluže i kao dobri mehanizmi koordinacije, za razvijanje i izgradnju resursa i kapaciteta.

PREPORUKE ZA OPŠTINE I GRADOVE: FORMIRATI MREŽU OPŠTINA I GRADOVA ZA RODNU RAVNOPRAVNOST

Gradovi i opštine koji su potpisnici Evropske povelje o ravnopravnosti žena i muškaraca na lokalnom nivou se takođe mogu odlučiti na to da formiraju grupu gradova/opština koji će održavati redovnu saradnju, kroz organizovanje redovnog godišnjeg foruma na temu unapređenja rodne ravnopravnosti i zajedničku tehničku saradnju. Na taj način, služiće kao primjer drugim opštinama i gradovima.

BIBLIOGRAFIJA

Antonijević, Zorana (2018). *Urođnjavanje javnih politika u Srbiji 2000-2014: Politike podrške porodici u kontekstu evropskih integracija* (doktorska disertacija). Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu. Preuzeto 1. 11. 2021: <http://nardus.mpn.gov.rs/bitstream/handle/123456789/9895/Disertacija17586.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Antonijević, Zorana (2019). *Gender Mainstreaming: Urođnjavanje*, u: Gavrić, Saša i Ždralović, Amila: *Rodna ravnopravnost. Teorija, politika, pravo*. Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu/Sarajevski otvoreni centar. Preuzeto 1. 11. 2021: <https://soc.ba/site/wp-content/uploads/2019/08/Rodna-ravnopravnost-verzija-za-web.pdf>

Council of Europe (2004). *Gender mainstreaming. Conceptual Framework, Methodology and Presentation of Good Practices*. Strasbourg: Directorate General of Human Rights, Council of Europe. Preuzeto 1. 11. 2021: <https://www.coe.int/en/web/genderequality/publications>

EIGE (2021a). *What is gender mainstreaming*. Preuzeto 1. 11. 2021: <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/what-is-gender-mainstreaming>

EIGE (2021b). *Gender analysis*. Preuzeto 1. 11. 2021: <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/methods-tools/gender-analysis>

European Commission (2002). *Report on the communication from the Commission to the Council and the European Parliament on the programme of action for the mainstreaming of gender equality in Community development cooperation*. Preuzeto 1. 11. 2021: <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A5-2002-0066+0+DOC+XML+V0//EN>

Gavrić, Saša i Zagorac, Maida (2015, prir.). *1995 2015: Žene i politički život u postdejtonskoj Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar/ Agencija za ravnopravnost spolova BiH. Preuzeto 1. 11. 2021: <https://soc.ba/1995-2015-zene-u-politici-u-postdejtonskoj-bosni-i-hercegovini/>

Misija OEBS-a u Srbiji (2010). *Mehanizmi za postizanje rodne ravnopravnost na lokalnom nivou*. Preuzeto 1. 11. 2021: <https://www.osce.org/sr/serbia/81309>

SIDA (2015a). *Gender Mainstreaming Tool*. Gender Tool Box. Stockholm: Swedish International Development Cooperation Agency. Preuzeto 1. 11. 2021: <https://www.sida.se/English/partners/methods-materials/gender-tool-box/>

Ždralović, Amila i Gavrić, Saša (2019, prir.). *Rodna ravnopravnost. Teorija, pravo, politike. Uvod u rodne studije za studentice i studente društvenih nauka u BiH*. Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu i Sarajevski otvoreni centar. Preuzeto 1. 11. 2021: <https://soc.ba/site/wp-content/uploads/2019/08/Rodna-ravnopravnost-verzija-za-web.pdf>

O AUTORU

Saša Gavrić, MA

nezavisni stručnjak za rodnu ravnopravnost
[linkedin.com/in/saša-gavrić-343421169](https://www.linkedin.com/in/saša-gavrić-343421169)

UREDNIKA EDICIJE GENDER TOOLBOX U BIH

Merima Ejubović

naučna saradnica u Friedrich-Ebert-Stiftung

IMPRESSUM

Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) | Ured u Bosni i Hercegovini
Kupreška 20, 71 000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Odgovorni: dr. Peter Hurrelbrink, direktor

Tel.: +387 33 722 010

Fax: +387 33 613 505

E-mail: fes@fes.ba

www.fes.ba

DTP: Filip Andronik

Štampa: Amos Graf, Sarajevo

Tiraž: 150 primjeraka

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

302-055.1/.2:352(497.6)

GAVRIĆ, Saša

Rodno odgovorna lokalna samouprava : alatke i metode za urođnjavanje politika, programa i projekata / Saša Gavrić. - Sarajevo : Friedrich-Ebert-Stiftung, 2021. - 15 str. ; 30 cm. - (Demokratija i ljudska prava) (Urođnjavanje = Gender mainstreaming)

Bibliografija: str. 15.

ISBN 978-9926-482-45-9

COBISS.BH-ID 46677510

Publikaciju možete naručiti na e-mail: fes@fes.ba.

Stavovi, mišljenja i zaključci u ovoj publikaciji ne moraju nužno odražavati stavove Friedrich-Ebert-Stiftung. Friedrich-Ebert-Stiftung ne garantuje za tačnost podataka koji su izneseni u publikaciji.

Sva prava zadržana od Friedrich-Ebert-Stiftung.

RODNO ODGOVORNA LOKALNA SAMOUPRAVA

Alatke i metode za urodnjavanje politika, programa i projekata

Lokalna samouprava, gradovi i opštine, budući da predstavljaju nivo vlasti s kojim su građanke i građani u najneposrednijem kontaktu, jedan su od centralnih aktera unutar političkog sistema za ostvarivanje rodne ravnopravnosti.

Rodno odgovorna lokalna samouprava je moderna lokalna samouprava, koja odgovara na zahtjeve rodne ravnopravnosti i inkluzije demokratskog i egalitarnog društva.

Strukture, institucije, procedure, pravila i načini rada rodno odgovorne lokalne samouprave u fokus stavljaju različite potrebe i interese muškaraca i žena, djevojčica i dječaka, građanki i građana, ali i uposlenika i uposlenica lokalne vlasti, uklanjajući barijere za ravnopravno učešće žena i muškaraca u procesima donošenja odluka, te kao takvi služe kao pozitivan primjer široj zajednici.

Više informacija o ovoj temi pronađite na:
www.fes.ba